

Alternativ til EØS

NEI TIL EUs SKRIFTSERIE 4-02.

www.neitileu.no

Alternativ til EØS

Av Olav Boye
Ane Hansdatter Kismul
Anne Beathe Kristiansen
Dag Seierstad (red. sekr)
Bjørn Strøm
Anne Kjersti Toft
Ågot Valle
Peter Enebeck

© 2003 Nei til EU
Layout/design: Petter Andresen
Trykk: BK Grafisk AS
Printed in Norway
ISSN 0806-8224

Opplag 4 000

Flere hefter kan bestilles fra:
Nei til EU
Arbeidersamfunnets plass 1
0181 Oslo

Telefon: 23 35 45 80
Telefaks: 23 35 45 85
E-post: neitileu@neitileu.no
<http://www.neitileu.no/>

Oversikt over innholdet i heftet

Del 1:	Kritisk lys på EØS-avtalen	side 4
Del 2:	Konsekvenser av EØS på utvalgte områder	
	– Anne Kjersti Toft og Ågot Valle: EØS og velferdsstaten	11
	– Olav Boye: Faglige rettigheter	14
	– Bjørn Strøm: EØS-avtalen og norsk landbruk	19
	– Peter Ørebeck: EØS-avtalen og fiskerinæringen	21
	– Anne Beathe Kristiansen: EØS og distriktpolitikken	23
	– Ane Hansdatter Kismul: Miljøvern uten EØS	27
Del 3:	Hva er alternativet til EØS-avtalen?	30
	Studieplan	42
	Annen litteratur	43

Del 1: Kritisk lys på EØS-avtalen

Det etterlyses alternativ til EØS-avtalen. EØS-tilhengerne i politikk og næringsliv hevder at det ikke fins noe alternativ til EØS-avtalen. Mange EØS-motstandere har derfor vært opptatt av å kunne vise fram det ene klare alternativet til EØS-avtalen. I virkeligheten fins det mange alternativ til EØS-avtalen. De fleste – kanskje alle – er bedre for Norge enn situasjonen i EØS.

Kritikk fra alle kanter

EØS-avtalen kritiseres stadig krassere også av mange som i 1992 ville ha denne avtalen, men som helst vil se Norge som medlem av EU. Det paradoksale er at kjernen i kritikken fra EU-tilhengerne er identisk med hva EØS-motstanderne sa den gang debatten om EØS-avtalen raste i 1992: «Norge blir på viktige områder medlemmer av EU uten stemmerett. Vi må finne oss i alt som EU vedtar uten at vi får være med på å bestemme.»

Nå er det ikke sant at vi må finne oss i «alt som EU vedtar». EØS omfatter bare en del av det EU vedtar. Men virkningene av EØS-avtalen blir tydeligere på stadig flere områder. På disse områdene innebærer EØS kraftige inngrep i det norske demokratiet. Norske myndigheter tvinges til retrett i sak etter sak der en trodde gode hensikter, sosiale hensyn og sunn fornuft kunne legges til grunn i tolkningen av EØS-regelverket. Slike hensyn og hensikter setter overvåkingsorganet ESA og EFTA-domstolen bom for. Rettsreglene til EU går foran det norske demokratiet.

Ulempene ved EØS-medlemskapet er likevel så store (se feks Nei til EUs årbok for 2002 «Ut av EØS?») at EØS ikke kan bli noe varig kompromiss mellom EU-tilhengere og EU-motstandere i Norge. Før eller seinere vil det bli aktuelt å sette utmelding av EØS på den politiske dagsordenen.

EØS-avtalen

EØS er en avtale mellom EU på den ene siden og Norge, Island og Liechtenstein på den andre. EØS omfatter EUs regelverk for det indre markedet, også reglene for konkurransepolitikken og for nærings- og regionalstøtte. EØS bygger derfor på de samme markedsfrihetene som EU: den frie flyten av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft.

EØS-avtalen legger EUs regler (direktiver, forordninger og andre vedtak)

til grunn på alle områder som omfattes av avtalen. Disse EØS-reglene går foran enhver norsk lov som måtte være i strid med dem. Det sa EØS-motstanderne klart fra om under EØS-debatten i 1991-92. Og det har ESA og EFTA-domstolen gang på gang gjort tindrende klart med sine konkrete avgjørelser.

EU-medlemskap er noe langt mer enn EØS

Forskjellen på EU og EØS er først og fremst at EØS ikke har noen felles politikk på områder som går utover det indre markedet. EØS har feks ingen felles handelspolitikk utad, ingen felles skatte- og avgifts-politikk, landbrukspolitikk eller fiskeripolitikk. EØS inngår heller ikke i utviklingen mot ØMU, EUs økonomi- og pengeunion, eller mot en felles utenriks- og sikkerhetspolitikk.

► EU har felles tollsats utad mot tredjeland. Disse tollsatsene må derfor vedtas av EU, og de er bindende for medlemslandene. Men de binder ikke Norge fordi EØS ikke gjør Norge til medlem av EUs tollunion. I praksis betyr dette at EU fører en felles handelspolitikk på vegne av medlemsstatene overfor tredjeland. EU sender derfor en felles delegasjon til internasjonale handelsforhandlinger, feks i WTO.

► EU fører en felles landbrukspolitikk for hele EU-området. EU fastlegger prisene som skal betales til produsentene for alle de viktigste landbruks-varene. Støtteordningene til landbruket er også felles for alle EU-land, og de administreres fra Brussel. Ikke noe av dette inngår i EØS.

► På tilsvarende vis fører EU en felles fiskeripolitikk. Det fins ikke lenger noen nasjonal fiskeripolitikk. For hvert havområde bestemmer EU hvor stor den samlede fangsten kan være og hvordan kvotene skal fordeles på de enkelte land. EU bestemmer også hvor stor fiskeflåten skal være, hvordan fisket skal foregå og hvordan førstehåndsomsetningen skal være. Alt dette ligger utafor EØS.

► Tolv EU-land er medlem av EUs pengeunion og kan ikke lenger føre noen nasjonal penge- og kredittpolitikk. Styringen av penge- og kredittpolitikken overlates til en felles sentralbank som skal arbeide helt uavhengig av alle regjeringer og parlamenter. Hvis Norge skulle bli medlem av EU, er det på grunnlag av Maastricht-traktaten. Den forutsetter at alle EU-land blir medlem av denne pengeunionen. Bare Storbritannia og Danmark er unntatt fordi de forlangte et slikt unntak den gang Maastricht-traktaten skulle godkjennes i alle EU-land (1992-93).

I en pengeunion må finanspolitikken (statsbudsjettene) i de ulike medlemsland overvåkes og samordnes. Det legger kraftige begrensninger på den økonomiske handlefriheten til det enkelte medlemsland. EØS bringer ikke Norge inn i denne pengeunionen.

► EU har også traktatfestet at målet er å nå fram til en felles utenriks- og sikkerhetspolitikk. Det er langt fram dit, men små EU-land har lite handle-rom når de store EU-land er enige. Norge har en langt friere stilling.

EØS er bedre enn EU-medlemskap ...

EØS-avtalen gir derfor på viktige områder Norge mer handlefrihet enn et medlemskap i EU ville gjort. Medlemskap i EØS er derfor langt å foretrekke framfor et medlemskap i EU.

- ▶ Det er langt enklere å sikre full sysselsetting, sosial trygghet og små forskjeller i levekår i et lite, oversiktlig samfunn som det norske enn i det store, sammensatte EU-området.
- ▶ Vi har større frihet til å føre en skatte- og avgiftspolitik som kan sikre velferdsordningene våre. (Dette betyr ikke at vi i dag faktisk fører en slik skatte- og avgiftspolitik.)
- ▶ Vi får helt andre forutsetninger for samarbeid fagbevegelse/myndigheter i et samfunn der myndighetene kan tilby politisk styring fra Oslo – og ikke ønsketenkning om hva som kan komme fra Brussel og Frankfurt.
- ▶ Vi bindes ikke til den pengepolitikk og finanspolitiske samordning som ved oljeprissjokk ol kan ramme Norge hardt fordi Norge har en nærings- og eksportstruktur som gjør at økonomien vår svinger «i utakt» med de fleste EU-land.
- ▶ Vi kan fortsatt føre vår egen landbruks- og fiskeripolitikk. Det betyr at vi kan legge opp en landbrukspolitik i mer økologisk og arbeidsintensiv retning, og at vi kan opprettholde en bedre balanse kystfiske/havfiske og dermed sikre høyere sysselsetting i fiskerinæringa.
- ▶ Vi overlater ikke til EU å utforme handelspolitikken overfor den tredje verden.
- ▶ Og vi beholder taleretten ved viktige internasjonale forhandlinger – i alle sammenhenger der EU forhandler utad på vegne av sine medlemsland.

... men rammer handlefriheten både lokalt og nasjonalt

- ▶ Utafor EØS ville vi sluppet EØS-reglene for offentlige innkjøp og byggeoppdrag. Kommuner, fylkeskommuner og statlige etater kunne på fritt grunnlag vurdert *når* tilbud var fordelaktig – og hva slags tilbud som var ønskelig i det enkelte tilfelle (EØS-tilbud, nordisk tilbud eller norsk tilbud).
- ▶ Utafor EØS ville vi sluppet å følge EØS-reglene for oppdrag ute på olje- og gassfeltene og for leveranser til offshorevirksomheten langs norskekysten.
- ▶ Utafor EØS kunne vi sett bort fra EUs olje- og gassmarkedsdirektiv og videreutviklet den formen for samfunnsmessig styring som nye oljenasjoner gjerne skulle ha kopiert.
- ▶ Utafor EØS kunne vi utformet distriktspolitikken ut fra norske behov. Vi kunne bli videreført ordningen med gradert arbeidsgiveravgift slik vi sjøl vil ha den, den ordningen som gjør det billigere å ansette en person i utkantstrøk enn i sentrale strøk. Vi kunne gradert mer enn i dag – hvis det var det vi ville.

- ▶ Utafor EØS kunne vi satt strengere helse- og miljøkrav til produkter enn EU hvis vi mente det var gode grunner for det – og ellers følge EUs regelverk
- ▶ Utafor EØS kunne vi skjermet oss fra liberaliseringskrav som vi ikke ser oss tjent med, for eksempel kravene om full konkurranse om post- og jernbanetjenester.
- ▶ Utafor EØS kunne vi ha skjermet norske banker og forsikringsselskap mot å tape markedsandeler på det norske markedet – hvis det var viktig for oss.
- ▶ Utafor EØS kunne vi opprettholdt alle konsesjonslovene våre, også hjemfallsretten for kraftverk.
- ▶ Utafor EØS kunne vi på fritt grunnlag utformet regler for kjønnskvotering og likestilling som ingen EU-regler kunne sette til side.
Slik rammer EØS-avtalen norsk handlefrihet både lokalt og sentralt.

EØS-tilhengerne ville ha det slik

Det er den strie strømmen av lovtekster fra Brussel som har skapt den avmaktssituasjonen som både EØS-motstandere og EØS-tilhengere reagerer på. EØS-tilhengerne ville ha det slik og har til nå forsterka avmakten på to måter:

- ▶ Ved å avvise enhver tanke om å bruke reservasjonsretten i EØS-avtalen mot EU-lover som utfordrer norske verdier og interesser,
- ▶ og ved å unngå alt som kunne skape oppmerksomhet om uheldige sider ved EØS-avtalen, også den oppmerksomheten som må til om norske interesser skal hevdes effektivt innad i EU.

Det er ikke vanskelig å finne grunnen til at ja-sida kvier seg for en offentlig debatt om nye EØS-direktiv. Et nei til et EØS-direktiv betyr å bruke en reservasjonsrett som vi ikke ville hatt hvis vi var medlem av EU. Hver norsk reservasjon mot et EØS-direktiv ville blitt et effektivt nei-argument mot medlemskap i EU – hvis det skulle bli aktuelt igjen.

Klimaet omkring EØS-avtalen har vært skiftende.

- ▶ I 1992 skulle EØS-avtalen godkjennes av Stortinget. Da var budskapet fra EØS-tilhengerne at norsk økonomi var helt avhengig av EØS-avtalen.
- ▶ Foran folkeavstemningen høsten 1994 skulle velgerne skremmes med at EØS-avtalen var verdiløs og ville smuldre bort ved et norsk nei. Det var bare medlemskapet som kunne sikre markedsadgangen til EUs indre marked.
- ▶ Etter folkeavstemningen har vi på nytt blitt fortalt at norsk økonomi er helt avhengig av EØS-avtalen.
- ▶ I det siste har budskapet vært tredelt: EØS-avtalen er nødvendig for markedsadgangen, EØS betyr at vi må finne oss i alt som EU vedtar uten at vi får være med å bestemme – og samtidig blir EØS-avtalen mindre og mindre verd.

Motstanden mot å legge til rette for bred norsk innsats innad i EU er også lett å forstå: Det ville uvegerlig rette oppmerksomheten mot sider ved EØS-avtalen som kunne skape motvilje mot hele avtalen.

Isolert fra det indre markedet?

Bli vi isolert fra EUs indre marked dersom vi sier opp EØS-avtalen?

La oss ta situasjonen punkt for punkt. Da vi inngikk EØS-avtalen i 1992 hadde vi hatt en frihandelsavtale med EU i 19 år – en avtale av samme slag som de frihandelsavtalene Sverige, Finland, Sveits og Østerrike hadde hatt med EF. Avtalen innebar at det verken var toll eller kvotebegrensninger på handelen med industrivarer mellom Norge og EF.

Frihandelsavtalen ble naturligvis ikke mindre verdifull da EU etter 1986 satte i gang prosjektet med et «indre marked». Tvert i mot: Det indre markedet betydde at EU forenkla all vareflyt *inne i EU* – også for norske bedrifter som ville selge til EU. EU fjernet all grensekontroll inne i EU, innførte felles tekniske standarder, forenkla skjemaveldet som fulgte ethvert vareparti som skulle krysse grenser innad i EU. Alt dette gjorde det enklere for norske eksportører, det isolerte oss naturligvis ikke.

I 1992 var det å spille på folks uvitenhet når en framstilte EUs indre marked som noe som kunne true oss – hvis vi ikke meldte oss inn i EØS. Det var det motsatte av folkeopplysning når ja-politikere og ledende riksmidia systematisk lot være å fortelle de enkleste sannheter om hva det indre markedet betydde for norsk eksportindustri.

En meningsmåling av MMI i september 1994 viste at to tredeler av jaelgerne mente det ville være toll på eksport av industrivarer til EU hvis Norge ble stående utafor EU. Det var ikke rart at de kunne finne på å stemme ja. Blant EU-motstanderne hadde en tredel samme oppfatning.

«Vi kan ikke stå utafor ...»

«Vi kan ikke stå utafor EUs indre marked» – det var den eneste begrunnelsen EØS-tilhengere brukte under EØS-debatten i 1991 – 92. Det mest utrolige med denne begrunnelsen var at den eksportindustrien en var så bekymra for, det var den eneste næringen som i kraft av frihandelsavtalen *var innafor EUs indre marked*. Eksportindustrien *var* del av det indre markedet enten vi ville eller ikke – på grunn av frihandelsavtalen.

Nei-sida prøvde å imøtegå dette budskapet argument for argument:

1. Det Norge kjøper fra EU, er i alt vesentlig ferdigvarer. EUs industri har vunnet markedsandeler i Norge for nær sagt alle sine eksportvarer siden 1972 – på bekostning av vår egen hjemmeindustri. EU har derfor ingen grunn til å beklage tollfriheten mellom Norge og EU. Den er til større fordel for EU enn for Norge.

2. Det indre markedet vil skjerpe konkurransen kraftig for alle

bedrifter som vil selge på dette markedet. Det kan vi ikke gjøre noe med – enten vi er medlem av EU eller ikke.

► Vi kan ikke verge oss mot denne konkurransen ved å melde oss inn i EU. Det er jo der konkurransen er så hard.

► Den harde konkurransen på det indre markedet tvinger oss heller ikke inn i EU. Frihandelsavtalen gjør at industrien vår utsettes for denne konkurransen uansett.

► Den eneste måten å skjerme seg mot konkurransen på, ville være å si opp frihandelsavtalen, bygge opp tollmurer mot EU, skjerme industrien vår mot EUs, isolere oss ...

Men det var det jo ingen som ville ...

Frihandelsavtalen innebar at norsk industri fra 1977 hadde tollfrihet på all eksport til EU. Næringsmiddelindustrien var eneste unntaket. Det har vært toll på bearbejdede landbruksvarer (etter norsk ønske) og på bearbejdede fiskeprodukter (etter EUs ønske). Men på alle andre industriprodukter og på alle råvarer har det i 25 år vært full tollfrihet og ingen kvotebegrensninger på handelen med EU.

Det er derfor all mulig grunn til å spørre: På hvilket område har EØS-avtalen hatt positive virkninger som ikke ville vært der uten avtalen?

De positive virkningene

De entydige positive virkningene begrenser seg til få punkter:

► Vår eksport av bearbejdede fiskeprodukter møter lavere tollsatser.

► EU kan ikke ta i bruk anti-dumpingvåpenet mot norsk industri.

► Vi kommer raskere og enklere med når EU utvikler nye program for kulturutveksling, utdanning og forskning.

Disse fordelene er relativt beskjedne. Tollbelastningen på vår eksport av fisk til EU er 2 – 3 prosent av den samlede eksportverdien. Samarbeid om kultur, utdanning og forskning er til fordel både for Norge og EU – også om Norge går ut av EØS.

Det er relativt få eksempler på at EU satte i gang anti-dumpingundersøkelser av norsk industrieksport i perioden før EØS-avtalen trådte i kraft. Fra 1970 til 1992 reiste EU anti-dumpingsaker ved seks anledninger, om fiskegarn (1979), fiberplater (1982), ferrosilisium (1983 og 1990), aluminium (1984) og silisiumkarbid (1986).

Saken om aluminium ble henlagt, og i de andre sakene ble norske bedrifter pålagt å selge til over en bestemt minstepris. Ikke i noe tilfelle ble norske bedrifter ilagt straffetoll, noe EU i stor grad har brukt mot land i Øst-Europa og den tredje verden.

Faren for dumpinganklager er dessuten gått ned siden 1980-tallet. Den norske næringsstøtten er lagt om, bedrifter må i stigende grad betale markedspris for strøm, og WTO stiller i tillegg langt strengere krav til å sette i gang anti-dumpingtiltak enn hva EU la til grunn på 1980-tallet.

Ulempene langt større

Ulempene i forhold til handelsavtalen fra 1973 er langt flere, og noen av dem er av stor betydning for samfunnsutviklingen i Norge. Men også rent økonomisk kan EØS føre til at vi kommer dårligere ut.

I kroner og øre er ulempene ved EØS-avtalen størst i olje- og gassutvinningen. Kombinert med anbudskravene betyr lisensdirektivet (fra 1995) at norske leverandører og operatører over tid taper markedsandeler på norsk sokkel, og at konsesjonsvilkår som sikret utvikling av norsk oljekompetanse og norsk oljeforskning, ikke kan stilles.

Det ferske gassmarkedsdirektivet har som formål å styrke gasskjøperne slik at prisen på gass kan presses nedover, og Olje- og energidepartementet var i følge Dagens Næringsliv (31.1.01) forberedt på et årlig tap på så mye som 9 milliarder kroner.

Til sammenlikning: Den samlede tollbelastningen på eksporten av fisk til EU vil i verste fall øke med under en knapp milliard kroner hvis Norge går ut av EØS. Utafor EØS kan det kompenseres ved å redusere arbeidsgiveravgiften i kommuner med fiskeforedlingsbedrifter.

Den viktige forskjellen på EØS-avtalen og den gamle frihandelsavtalen er likevel ikke markedsadgangen for fisk, men de kraftige inngrepene som EØS tvinger fram mot handlefriheten til folkevalgte organ på alle nivåer.

Vridning vekk fra EU – trass i tollfriheten

Handelen med EU har vokst kraftig siden EØS-avtalen tok til å gjelde i 1994. Men handelen med land utafor EØS-området har vokst enda sterkere. I perioden 1994-2001 økte eksporten av tradisjonelle varer til EU og andre EØS-land med 54 prosent, mens eksporten til land utafor EØS ble mer enn fordoblet. Dette betyr at det etter 1994 har skjedd en relativ vridning av norsk handel i retning av land utafor EØS-området.

Denne vridningen vekk fra EU viser at Norge har en ganske robust handelspolitisk situasjon. Bakgrunnen er naturligvis at varehandelen med EU var liberalisert før EØS-avtalen ble inngått. Handelsavtalen fra 1973 ga eksportindustrien i all hovedsak samme markedsadgang til EU-markedet som EØS-avtalen. Det var derfor ingen grunn til at EØS-avtalen skulle dreie utenrikshandelen vår ytterligere i retning av EU.

Det som har skjedd, er at eksporten vår har dreid i retning av de områdene der veksten er størst (Øst-Asia). Med unntak av Singapore har Norge ingen frihandelsavtaler med land i Øst-Asia

Anne Kjersti Toft
er kvinnepolitisk
sekretær i Nei til EU

Ågot Valle
er leder i Kvinneutvalget
til Nei til EU. Hun er
odelstingspresident og
leder for Stortingets
konstitusjons- og
kontrollkomité

Del 2: Konsekvenser av EØS på utvalgte områder

EØS og velferdsstaten

Av Ågot Valle og Anne Kjersti Toft

EØS-avtalen innebærer at EUs mål med fri flyt av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft skal gjelde i Norge. Vi er innenfor EUs marked, men utenfor viktige deler av unionen. Likevel blir vi i stor grad påvirket av EUs politikk på flere områder. Når avtalen ble inngått, var EØS-regelverket på ca 1700 EU-lover, noe som har økt med rundt 50 – 100 lover i året siden den gang. Disse reglene gjelder alt fra markedsreguleringer til hvor bratte tunnelene våre skal være. Noen av direktivene er mest egnet til å fremkalle latter, andre til å skape frustrasjoner. Det grunnleggende prinsippet i EØS-avtalen er uansett at markedet skal råde. Fri konkurranse er det viktigste. I det følgende vil vi argumentere for hvorfor velferdsstaten vår er skadelidende på grunn av EØS-avtalen.

Velferdsstaten

Den norske velferdsstaten har tatt lang tid å bygge opp, og den kom ikke rekende på en fjøl. Den bygger på et solidaritetsprinsipp som finansieres gjennom skatteseddelen og gjelder alle borgere uansett bidrag. Velferdsstaten har selvsagt sine mangler og feil, men den er likevel en av de mest omfattende i verden. Alle borgere tjener på en sterk velferdsstat, men kvinner har mest nytte av den. Tradisjonelt har kvinner hatt hovedansvaret for omsorgsoppgaver i hjemmet. Statens overtakelse av disse oppgavene har gjort det mulig for kvinner som ønsker det, å gå ut i arbeidslivet, i tillegg har velferdsstaten skapt mange arbeidsplasser for kvinner. Velferdsstaten har altså gjort det mulig for kvinner å forsørge seg selv og skapt et sikkerhetsnett for alle.

EØS-avtalen er en del av et stort system av internasjonale institusjoner som mener at konkurranseutsetting og tilpassing til markedsliberalistiske mål er det eneste saliggjørende. EØS-avtalens

tilpassing til markedsliberalismen og fri konkurranse svekker velferdsstaten og dermed også kvinners rettigheter. Det er dessverre flere eksempler på dette, privatisering av offentlig sektor er ett av dem. Privatisering rammer kvinner spesielt på to måter, for det første er 70 % av de ansatte i offentlig sektor kvinner, for det andre er det fremdeles slik at kvinner på mange måter er de største brukerne av velferdsstatens tilbud. Blir velferdsstaten mindre omfattende, er det kvinner som igjen må trå til med ulønnet arbeid i hjemmet. I dag er det vanskelig for familier å leve på kun en inntekt og det er sannsynlig at kvinner i større grad vil bli klemte i 'dobbeltarbeider-klemma'. Ved siden av jobb, enten fulltid eller deltid, blir det flere omsorgsoppgaver ved nedskjæringer av offentlig sektor eller privatisering. Om vi sier opp EØS-avtalen, ville vi selv kunne bestemme hvor stor offentlig sektor skulle være og videreutvikle det utgangspunktet vi har i velferdsstaten i dag.

Universelle rettigheter?

En annen del av velferdsstatens goder er universelle trygderettigheter som for eksempel pensjon. I 1998 sa 11 kommuner opp de kollektive pensjonsforsikringene i Kommunal Landspensjonskasse (KLP), som er eid av kommunene, for å flytte dem over til private selskaper. Norsk Kommuneforbund (NKF) og LO stevnet kommunene for arbeidsretten fordi dette kan oppfattes som er brudd på hovedtariffavtalen. Den sier at pensjonsordninger skal være basert på kjønnsnøytralitet og ikke virke utstøtende på eldre arbeidstakere. I private selskaper betaler man nemlig mer for kvinner, fordi de lever lengre, og for eldre arbeidstakere, fordi de ikke bidrar over like lang tid. Det blir altså billigere for kommunene utenfor KLP-ordningene å ansette unge menn. De 11 kommunene mente at det var i strid med EØS-avtalens prinsipp om fri konkurranse å nekte dem å gå til private selskaper med pensjonsforsikringene. Arbeidsretten valgte å få EFTA-domstolen til å vurdere saken. Domstolen mener at så lenge en forsikringsordning har til hensikt å bedre arbeidstakeres rettigheter er det ikke i strid med EØS-avtalens konkurransebestemmelser. På den andre siden sa domstolen at tariffavtalens bestemmelser kan være i strid med konkurransereguleringene om den ikke har til hensikt å bedre arbeidstakeres rettigheter. Vi spør oss hvordan det kan ha seg at pensjonsforsikring har EØS-relevans, og hvordan man kan tenke konkurranseregler når det gjelder universelle rettigheter som en økonomisk trygg alderdom. Og hvordan man kan åpne for at pensjonsforsikringer som åpenbart diskriminerer kvinner og eldre, kan bli tatt i bruk av kommuner.

EU-medlemskap feil medisin

EØS-avtalen er bare en forsmak på hvordan et EU-medlemskap vil være for Norge og velferdsstaten. Et eventuelt norsk medlemskap i EU vil

ikke være et alternativ som gir oss bedre velferd. I unionen er det flere politikkområder som rammes av fri konkurranse og vil ta fra oss nesten alle muligheter til å selv bestemme hvilke prioriteringer som er viktigst for oss. Erfaringene i Sverige og Danmark, som har tilsvarende utbygget velferdsstat som oss, viser at EUs utvikling og innføringen av den økonomiske monetære unionen gjør det enda vanskeligere å beholde velferdsstaten på et akseptabelt nivå.

En frihandelsavtale som vi hadde tidligere, eller en handelsavtale tilsvarende det Sveits har nå, vil gjøre det mulig for oss å bestemme hvilke velferdsordninger vi vil ha, og hvordan vi vil finansiere dem. Det er ikke sikkert at den sveitsiske modellen passer norske behov, men det er en bedre løsning enn EØS sett fra et demokratiståsted. Vi vil få tilgang til EUs markeder uten å miste handlefriheten vår på viktige samfunnsområder, som velferd og likestilling. Vi ønsker et folkestyre hvor alle borgere har en reell mulighet til å påvirke beslutningstakerne, ikke bare borgerne eller bedriftene med flest ressurser og lobbyister.

Olav Boye

er faglig leder og medlem av arbeidsutvalget i Nei til EU. Han arbeider som forbundssekretær i Norsk Grafisk Forbund.

Faglige rettigheter

Av Olav Boye

Norsk og nordisk fagbevegelse har høy profil i den Europeiske Faglige Samorganisasjonen (EFS). Det hjelper lite når EFS ikke har noen strategi utover å være haleheng til EU-kommisjonen og dens markedsliberalisme.

I revisjonen av en av EU-traktatene fikk partene i arbeidslivet en 'grunnlovfestet' rolle i EUs lovgivningsprogram. Sosiale dialoger førte til EU-direktiver, uten folkevalgt innblanding. EUs korporative stat var på plass. På EU-språket har kollektive forhandlinger blitt til sosial dialog, det vil si samtaler mellom partene i arbeidslivet, eller de sosiale partnerne, som det heter på nyspråket i EU-dokumentene. Det som er ille, er at disse nydannelsene gradvis erstatter kollektive forhandlinger og kollektive avtaler.

De som går inn for forhandlinger eller sosial dialog på europeisk nivå, uten å ha rett til streik og andre aksjonsformer, svikter fagbevegelsens lange kamp for faglige rettigheter. Mer enn noen gang må vi forsvare streikeretten og de kollektive avtaler og forhandlinger.

Den sosiale dialogen gjør EFS til en del av EU-systemet, i stedet for å være en uavhengig faglig kamporganisasjon. Når vi vet at EU dekker 70% av budsjettene til EFS, er det grunn til å stille spørsmålsteget ved EFS som en seriøs fagligpolitisk organisasjon.

Generalsekretæren til EFS, Emilio Gabaglio, er en varm støttespiller for EU-byråkratiet og var kandidat til den nye EU-kommisjonen ved utskiftningene etter korrupsjonsskandalen i 1999. I hovedkvarteret til EFS og den globale faginternasjonale FFI er det sterke spenninger mellom euroegoistene i EFS og de globalt orienterte i FFI, som i mange tilfeller ikke har lagt den kalde krigen bak seg. Denne rivaliseringen og mangelen på en global strategi er ødeleggende for fagbevegelsen.

De åtte årene med det indre marked og EØS-avtalen har ført til kraftig nedgang i antall fagorganiserte i EU. Arbeidsmarkedet har blitt amerikanisert med større fleksibilitet og med store deler av arbeidsstyrken på midlertidige kontrakter eller gjennom bemanningsselskaper. Vi ser at angrepene på kollektive avtaler og arbeidsrett har ført til

mer bruk av personlige arbeidskontrakter, på bekostning av kollektive avtaler. Privatisering og utskilling av virksomheter, har ført til at mange stiller spørsmål ved hensikten med faglig medlemskap.

Den Europeiske Faglige Samorganisasjonen og deres nasjonale medlemsorganisasjoner har i disse årene mistet medlemmer og dermed redusert sin innflytelse, både i forhold til EU og til de politiske myndigheter i det enkelte land. EFS er i for stor grad opphengt i den dagsorden som settes av EUs organer, i stedet for å sette sin egen faglig-politiske dagsorden.

EFS må ta kampen opp mot de europeiske flernasjonale selskapene og deres nettverk som feks European Roundtable of Industrialist (ERT).

2.

Et flertall på LO-kongressen høsten 1994 sa nei til medlemskap i EU. Et slikt nei har en politisk begrunnelse som LO ikke har fulgt godt nok opp når disse lovendringene forberedes i offentlige utvalg. Jeg har ingen problemer med å kalle dette for et svik mot de fagorganiserte. Nye angrep på våre faglige rettigheter er underveis.

Et offentlig utvalg, arbeidslivslovutvalget, arbeider med å legge fram en helt ny lov for arbeidslivet i Norge. Den skal erstatte arbeidsmiljøloven, ferieloven, regler om stillingsvern, medbestemmelse, likestilling og mye mer. De foreløpige signalene fra utvalget er dramatiske og vil utvilsomt føre til stor motstand fra de faglige organisasjonene. Det foreligger en skisse til forslag om å fjerne normalarbeidsdagen. Enkelte ledere i arbeiderbevegelsen vil forsvare 'moderniseringen' og hevder at dette er prisen å betale for å innordne oss det gode selskap i den europeiske føderalstaten og samtidig akseptere globaliseringsprosessen.

De offentlige utvalgene som tilpasser norske lover for arbeidslivet til EU, har stort sett bestått av velutdannede maktmennesker, fjernt fra en normal arbeidsplass. De har lagt fram innstillinger som er blåkopier av EU-dokumenter og krav fra UNICE, den europeiske arbeidsgiverorganisasjonen og ikke minst utredninger fra ERT. Fagbevegelsens motkrefter har fått sin politiske vilje både i EU og EØS-landet Norge.

Vi trenger en debatt hvor vi kan synliggjøre de store, gradvise endringer i arbeidslivet og samfunnet som følge av den politiske utviklingen i EU. Vi trenger en debatt hvor vi presser EU-systemet og EØS-avtalen på våre politiske premisser. Vi må avsløre at de som hevder de forsvare velferd og arbeid, ikke samtidig kan argumentere for medlemskap i EU eller forsvare EØS-avtalen. Landsmøtet i Nei til EU høsten 2002 utfordret fagbevegelsen på tre punkter:

► Landsmøtet i Nei til EU utfordrer de faglige organisasjonene til å ta en evaluering av EØS-avtalen i forhold til de krav som ble stilt for å godta en slik avtale og legger opp til en debatt om eventuelle alternativer til EØS-avtalen.

- ▶ Landsmøtet i Nei til EU utfordrer de faglige organisasjonene til å ta opp kampen mot den politiske utviklingen i Europa, med en føderal stat bygd på markedsliberalisme og mot norsk tilknytning gjennom EØS-avtalen eller norsk medlemskap i EU.
- ▶ Landsmøtet i Nei til EU utfordrer fagorganiserte og faglige organisasjoner til å ta opp kampen mot nedbyggingen av velferd, faglige rettigheter og fokusere konkret på arbeidet med en ny lov for arbeidslivet.

3.

Våre motkrefter går klart inn for å ødelegge våre faglige organisasjoner, de vil ta fra oss våre faglige rettigheter, som retten til å være organisert, retten til kollektive forhandlinger og avtaler, retten til fast ansettelse og stillingsvern. De ønsker å fjerne den Internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) og de mange rekommandasjoner og regler som fastsetter minstekrav til arbeidslivet på det globale plan. Disse motkreftene arbeider for en verden uten fagbevegelse, slik at arbeidsfolk skal forholde seg til sin arbeidsgiver på individuelt og fleksibelt grunnlag. De ønsker å sette den fagligpolitiske utviklingen minst 100 år tilbake i tid.

Foruten UNICE, hvor også de nordiske arbeidsgiverforeningene er pliktoppfyllende medlem, er European Roundtable of Industrialist (ERT) det viktigste møtestedet for kapitalistene i EU. I 1983 kom 27 av de mest innflytelsesrike næringslivsledere i Europa sammen for å organisere ERT etter modell fra USA, en utenomparlamentarisk kamporganisasjon for europeisk markedsliberalisme.

Generaldirektørene i ERT hadde Romatraktatens fire friheter i boks, fri bevegelse av varer, penger, tjenester og arbeidskraft, men de mente utviklingen gikk for sent. De krevde større friheter for næringslivet, mer frihandel i et såkalt indre marked. De ville fjerne kontroll av investeringer, konsesjonslover, og alle lover og regler som skapte hindringer for et fritt næringsliv. Skatter og avgifter måtte reduseres, det måtte kuttes kraftig i offentlige budsjetter og offentlige virksomheter måtte konkurranseutsettes. ERT utarbeidet en samlet plan som de kalte 'Europe 1990'. UNICE og ERT fikk det som de ville. I 1994 var det indre markedet på plass, fire år etter ERTs plan, men stort sett var innholdet i tråd med deres omfattende politiske krav.

Senere har ERT utarbeidet en rekke rapporter med nye krav til endringer i EUs politikk.

«*Making Europe Work*» er en rapport om hvordan europeisk lovgivning skal bryte ned den kollektive arbeidsretten, noe vi kan se delvis gjennomført i EUs direktiver, men også som mandat for offentlige utredninger her hjemme. Totalt har ERT lagt fram ca. 30 utredninger eller rapporter som alle har blitt EU-politikk. De er den mest innflytelsesrike og mektige kamporganisasjonen i den europeiske lobbyvirksomheten.

I tidligere tider var det fagbevegelsen sjøl som kom med krav om offentlige utredninger og reformer i arbeidslivet. Gjennom debattopplegg og det fagligpolitiske samarbeidet fikk vi arbeidsmiljøloven, styrerepresentasjon, sykelønnsordningen og en rekke sosiale og faglige rettigheter. Det var disse reformene som gjorde Norge og Norden til et foregangsland for andre faglige organisasjoner og vår velferdsstat til modell for mange andre. I dag er det presset fra EU og globaliseringsprosessen som fører til offentlige utvalg som skal se på forholdene i arbeidslivet.

Det viktige spørsmålet for oss i fagbevegelsen blir: Er det mulig, innenfor rammen av EØS-avtalen, EU-medlemskap og globaliseringen, å forsvare de faglige rettighetene vi har i dag og samtidig stille krav til nye reformer, for eksempel den nye Lov for arbeidslivet.

4.

Lederen for dette offentlige utvalget sier klart i fra: Utvalget er oppnevnt for å harmonisere disse faglige rettighetene i forhold til de krav EU stiller til et effektivt næringsliv, med fleksible arbeidsvilkår.

Over hele EU-området ser vi en utvikling vekk fra kollektive avtaler og over til fleksible individuelle avtaler. I en rekke EU-land blir lønns- og arbeidsvilkårene i stor utstrekning bestemt av arbeidsgiverne eller gjennom lovverket i form av bestemmelser om minimumslønninger. Det er opp til staten å bestemme om disse avtaler også skal gjelde for de uorganiserte. Dette er en klar dødslinje for fagbevegelsen.

De kollektive avtalene må ikke bli et forhandlingskort. Det må derfor være en prioritert oppgave for både den europeiske fagbevegelsen (EFS) og den globale (FFI) at alle får sine lønns- og arbeidsvilkår basert på kollektive avtaler.

De kollektive tariffavtalene er grunnlaget for en sterk faglig organisering. Uten kollektive avtaler er de fagorganiserte overlatt til seg selv. Fagbevegelsen har mer enn hundre års erfaring med fellesskap og kollektive avtaler. Vi skal bygge videre på disse erfaringene.

Det er heller ingen grunn til å gjøre EU-direktivet om europeiske samarbeidsutvalg til noe mer enn reglene i ILO og OECD. De er like uforpliktende alle sammen. Allerede nå ser en at de som har satt i gang med europeiske samarbeidsutvalg, har gått lei på grunn av manglende innflytelse og svake regler. Det er en stadig krangel om betaling av utgifter til reise, opphold og tolking, og resultatene fra møtene er lik null for våre faglige representanter.

Oppdateringen av disse reglene på europeisk plan er ikke vesentlig og vil neppe snu denne tendensen. De europeiske reglene ligger langt fra våre regler i den norske aksjeloven. En aktuell sak viser at det norske Kredittilsynet ikke er villig til å gi innsyn til faglige tillitsvalgte i norskeide storselskap, i forbindelse med endringer av eierskap. Vi kan fastslå at bedriftsdemokratiet har tapt på vår tilpasning til EØS-avtalen og EUs selskapsrett.

Det er EU som betaler og kontrollerer all skolering av tillitsvalgte som deltar i konsernfaglig samarbeid. Det blir skolering i lojalt å følge reglene fra EU. I følge regelverket har ikke den organiserte fagbevegelsen noen spesiell rolle i dette samarbeidet. Mange bedriftsledere forsøker konsekvent å holde de fagorganiserte utenfor utvalgene og ta med seg de medgjørige uorganiserte.

Europeisk fagbevegelse må få en bedre strategi for dette arbeidet og debatten om bedriftsdemokrati må settes på den internasjonale faglige dagsorden. Vi må utvikle og forsterke det konsernfaglige samarbeidet i de flernasjonale selskapene, slik at de fagorganiserte og deres tillitsvalgte får reell makt på egen arbeidssituasjon, men også på de politiske beslutninger som fattes i de lukkede styrerom.

Kampen mot arbeidsledigheten er ikke jobb nummer en i Europa. EU satser mye mer for å fremme konkurransevilkårene for næringslivet og for å gjennomføre en omfattende privatisering av offentlig sektor.

5.

Det er fortsatt stor arbeidsledighet i EU, med et permanent nivå på over 8 %. Som i vårt eget land snakkes det likevel om stor mangel på kvalifisert arbeidskraft og det fremmes krav om omfattende arbeidsinnvandring.

Det er pinlig at norsk LO skryter av at de deltar i europeiske forhandlinger når det gjelder vikarbyråene. Det forklarer kanskje LOs manglende holding til et offentlig utvalg som skulle legge til rette for mer bruk av vikarer og midlertidig ansatte (Blaalidutvalget).

Flere av medlemslandene har i løpet av 90-tallet avvist grunnleggende ILO-regler fordi disse er i strid med målet om bedre konkurranse-regler. I denne perioden hadde sosialdemokratiene absolutt flertall i EUs ministerråd, som er det viktigste beslutningsorganet i EU. Det faglig-politiske samarbeidet mellom fagbevegelsen og de sosialdemokratiske partiene har ikke ført til framgang for fagbevegelsen, men en reduksjon av faglige rettigheter og politisk innflytelse.

Den politisk bevisste EU-motstanden i fagbevegelsen er basert på kampen for våre faglig og politiske rettigheter og ikke minst utvikling av folkestyre. Vi er motstandere av en europeisk supermakt på kapitalens premisser og med euroegoisme som drivkraft. Vårt alternativ er global solidaritet og faglig samarbeid utover EUs grenser.

EØS-avtalen og norsk landbruk

Av Bjørn Strøm

Da EØS-avtalen ble inngått, het det seg at 'landbrukspolitikken' holdes utenfor avtaleområdet. Dette hadde sin årsak i at både Norge og det daværende EF hadde utviklet forskjellige politiske instrumenter for å drive nettopp denne type politikk, og at det ikke var mulig for et ikke-medlemsland å være en del av Den felles landbrukspolitik. Det ble heller aldri fremmet som et ønske fra EFTA-landenes side.

Eksklusjonen av landbruket fra avtaleområdet er nedfelt i EØS-avtalens artikkel 8, tredje ledd, der avtaleområdet blir definert i forhold til kapitler i tolltariffen. Avtaleområdet gjelder ikke de 24 første kapitlene, og der befinner i stort sett alt av relevans for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

Imidlertid er der i artikkel 19 i EØS-avtalen en klar henvisning til handel med landbruksprodukter. Videre er det utviklet lister over produkter hvor det er gitt handelspreferanser på landbruksområdet. I utgangspunktet er dette en oppfølging av de innrømmelser som ble gitt i handelsavtalen fra 1970-tallet og endringer i denne. Artikkel 19 har imidlertid en innretning som tilsier at partene skal tilstrebe en ytterligere liberalisering i handelen med landbruksprodukter, og at gjennomganger for å sikre dette, skal finne sted hvert annet år.

En slik gjennomgang kom ikke i stand før i 2002. Resultatet av dette var en ubalansert løsning der EU ser ut til å ha fått innrømmelser som i verdi overstiger de innrømmelser Norge har fått. For landbruket i Norge betyr dette tap av produksjonsvolumer og markedsandeler på hjemmemarkedet som vanskelig lar seg kompensere gjennom avtalens bestemmelser om gjensidighet. Hvis dette er begynnelsen på en utvikling som skal prege framtidige forhandlingsløsninger, ser det her ut til at vi har bygget inn i EØS-avtalen et instrument som gradvis vil undergrave gjennomføringen av norsk landbrukspolitik og norsk landbruksproduksjon.

Et annet forhold er knyttet opp til handelen med industrielt bearbejdede næringsmidler. Handelen med disse produktene er omfattet av EØS-avtalen, basert på spesifikke varelistes, samt prisutjevning for

råvare delen av produktet. I EØS-avtalen finner vi disse bestemmelsene trukket opp i protokoll 3. Protokoll 3 var ikke ferdigforhandlet før i 2001, og denne delen av avtalen ble svært komplisert å få på plass. En av årsakene er at utjevningen av råvarepriser skal skje ved hjelp av tollsatser, og EU har presset disse ned samtidig som prisene på de samme råvarer i EU er redusert. Dette betyr at det er vanskelig å bruke prisøkninger på norske produkter som et virkemiddel til å dekke økte produksjonskostnader i Norge av landbruksråvarer.

Dette bidrar også til å svekke muligheten til å føre en landbrukspolitikk av det omfang og den intensitet som norske politiske myndigheter har lagt opp til. Når beskyttelsen av industrielt bearbejdede landbruksprodukter svekkes – som følge av en ordning innenfor EØS-avtalen som ikke er ment å påvirke dette forholdet – blir det indirekte også et press på produksjonsvolumer i norsk næringsmiddelindustri og for råvareprodusentene.

Regler for produktstandarder er en del av det indre marked i EU, og disse gjøres også gjeldende for landbruksprodukter i EØS-sammenheng. En rekke av disse produktstandardene er laget med utgangspunkt i gjennomføringen av EUs landbrukspolitikk. Slik sett er ikke disse nødvendigvis velegnet i norsk sammenheng. I forlengelsen av dette forholdet kommer også spørsmål knyttet til matvaretrygghet, miljørelaterte landbruksspørsmål, dyrevelferd og veterinære forhold.

Bjørn Strøm er utredningssjef på Landbrukets Utredningskontor.

Peter Ørebech
er førsteamanuensis
ved Universitetet i
Tromsø med fagfeltene
fiskerirett og havrett.

EØS-avtalen og fiskerinæringen

Av Peter Ørebech

Noen utgangspunkter:

- ▶ Nasjonal rett gjelder så langt den ikke strider mot traktatforpliktelsen.
- ▶ EU-rettens forrang framfor nasjonale regler følger av EU-domstolens eksklusive autonomi vedr. stats- og organkontrollen i EU. Styrer og styrte må rette seg etter de føderale regler som har direkte virkning.
- ▶ Prinsippet om EU-rettens forrang er nedfelt i protokoll 35 om gjennomføringen av EØS-regler.

Norge har rett til nasjonale reguleringer, nasjonal kvotefastsetting og nasjonal håndheving.

Norge har også beholdt høstingsretten. Norsk fiskebanker er ikke del av EU-havet, og fiske i norske farvann er ikke en felles EU-ressurs. EØS setter ikke noe forbud mot nasjonal diskriminering. EU kan ta i bruk anti-dumpingtoll så lenge Norge ikke har opphevet Råfiskloven. Støtte-tiltak skal ikke være konkurransevridende.

Norske fangster kan landes i utlandet, men fri transitt er et forhandlingsspørsmål. Tilvirkning ombord i norske farvann kan bare skje etter særskilt tillatelse

Utlendinger kan ikke kjøpe seg inn i norske fiskebåtredier, og utenlandske fiskefartøy kan ikke kreves inntatt i norske fiskeriregistre. Men utlendinger kan etablere seg i førstehånds- og tilvirkeromsetningen, i fiskerforedlingsbedrifter og i oppdrettsnæringen.

Fiskere som kommer hit, kan – etter at de har fått hyre – bo her etter EU-retten. De er da å anse som likestilte med norske statsborgere og kan senere få eiendomsrett til norske fiskefartøy.

Noen konklusjoner

Nedgangstidene i verden rammer Norge. Svaret er ikke mer EU – men mindre. Det har vært nulltoll på alle ferdigbearbeidede fiskeprodukter innen rammen av EFTA til Sverige, Finland, Østerrike (før EU-medlemskapet i 1995), til Island og Sveits siden 1.7.90. Innen rammen av EØS er det nulltoll på alle fullt bearbeidede fiskeprodukter av torsk, hyse og sei. Likevel er Findus og Frionors produksjoner i Trondheim

og i Alta av grilletter, panetter og andre gryteferdige retter blitt nedlagt. Forklaringen kan ikke være toll. Selv med nulltoll er det nedleggelser. Intet tyder på at norsk EU-medlemskap vil lede til markedsforbedringer. Danmark har til sammenligning mistet annen hver arbeidsplass i fiskeindustrien siden landet ble medlem av EU i 1972.

For oppdrettsfisken er det eieren som avgjør hvordan fisken skal produseres og omsettes. EØS-reglene medfører at Norge ikke kan stanse utenlandske eieres oppkjøp av norsk oppdrettsnæring (jf. salget av Hydro Seafoods 108 oppdrettsanlegg til hollandske eiere – NUTRECO). Denne fisken vil ikke bli bearbeidet i Norge. Et nytt overflatevanddirektiv som EU nettopp har vedtatt, fører til meget strenge utslippskrav – hvilket gjør at en mengde oppdrettere vil kaste sine øyne på Norge.

For villfisken er det avgjørende at fisken blir landet i Norge og at norske mottak får hånd om fisken slik at fisken foredles her i landet. Ved fullt norsk EU-medlemskap vil også fiskefartøy kunne kjøpes opp av EU-selskap fordi unntaket i EØS-avtalen vedlegg XII litra h) som gjelder for adgangen til å *eie fiskefartøy*, vil opphøre. Ved medlemskap i EU kan ingen regler forhindre at *all* norsk fisk blir landet i utlandet. Hvordan vil en da unngå at norsk fiskeforedling blir nedlagt?

Øst-Europa forsvinner ikke som marked fordi om søkerland blir medlemmer i EU. I tillegg gjelder at EU selv – gjennom ensidige tiltak – hyppig innfører nulltoll som følge av økt underskudd på forsyningen av fisk og som følge av krisene i EUs kjøttindustri. Dette vil bedre tilgjengeligheten for norsk fisk i årene som kommer, uten hensyn til tollsatsene i EØS-avtalen.

**Anne Beathe
Kristiansen**
er politisk rådgiver
for Senterpartiets
stortingsgruppe.

EØS og distriktspolitikken

Av Anne Beathe Kristiansen

Norge er spesielt i europeisk sammenheng fordi vi har så store landområder sett i forhold til folketall. De store landområdene våre er svært rike på naturressurser. Men for å opprettholde spredt bosetting over disse store områdene har det vært nødvendig med politiske vedtak og politisk vilje. Når den norske distriktspolitikken er innrettet på ikke-sentrale strøk, er det altså fordi vi har en veldig spesiell geografisk situasjon i europeisk sammenheng. Vi skiller oss for eksempel klart fra land i kontinental-Europa, som både har betydelig flere innbyggere per km² og sterkere regionale sentra som buffere mot hovedstedene.

Norsk distriktspolitikk

Norsk distriktspolitikk består av mange tiltak som må sees i sammenheng. Vi har bla brukt skattesystemet vårt bevisst for å gi incentiver til desentralisert næringsliv. Lengst i nord finner vi den såkalte Tiltakssonen. Den har et skattelette som ville tilsvare et skattelette på 100 milliarder kroner hvis det ble overført til nasjonalt nivå. Ryggraden i det distriktspolitiske systemet er den reduserte arbeidsgiveravgiften, som har eksistert helt siden 1975. Den er på 0 % i Tiltakssonen, 5,1 % i Nord-Norge for øvrig og 6,4 % eller 10,6 % i perifere områder sørpå. Nasjonalt er arbeidsgiveravgiften på 14,1 %. Den samlede skatteletten blir derfor på rundt 8 milliarder kroner per år.

I 1994 lovt Gunnar Berge, daværende Kommunalminister, at differensiert arbeidsgiveravgift ikke ville omfattes av EØS-avtalen. Motstanderne hevdet det motsatte. Historien har gitt oss rett, og vist oss at EØS-avtalen har vokst utover sine bredder. Nasjonal distriktspolitikk er én av taperne. Norges posisjon har hele tiden vært at EØS-avtalen ikke kan påvirke ordningen med arbeidsgiveravgiften, fordi skattepolitikk ikke er en del av EØS-avtalen. I 1999 tapte imidlertid Norge en sak i EFTA-domstolen. Der ble det bestemt at differensiert arbeidsgiveravgift er å regne som statlige subsidier. Da døde norske politikere den først om til transportstøtte, noe som er mer stuerent i EU. Men innen utgangen av 2003 må Norge ha avviklet ordningen, eventuelt ha

kommet fram til en fullgod erstatning som ESA kan godta. I ventetiden har regjeringen satt ned det såkalte Effektutvalget, som skulle evaluere arbeidsgiveravgiften og vurdere eventuelle alternativer. Effektutvalget er enstemmig på at ordningen bør videreføres som den er. Differensiert arbeidsgiveravgift er det mest målrettede og effektive distriktspolitiske virkemiddelet vi har.

Særlig ville bortfallet ramme konkurranseutsatt virksomhet, som feks fiskeribedrifter i Nord-Norge eller møbelbedrifter på Sunnmøre. Men det er først og fremst småbedriftene i distriktene som vil rammes. 80 % av arbeidsgiveravgiftsreduksjonen tilfaller bedrifter med under 50 ansatte, og små lokale tjenesteytere. Bare 2 % av reduksjonen går til store konkurranseutsatte bedrifter med mer enn 250 sysselsatte. Effektutvalget konkluderer derfor med at den norske ordningen i ubetydelig grad påvirker konkurransen i det indre markedet i EU. Effektutvalget mener også at *«det er spesielt vanskelig å finne fram til nye ordninger som treffer små tjenesteytende bedrifter. Flere konkurser og færre arbeidsplasser er ikke til å unngå»*¹. Beregninger antyder at i verste fall vil hele 60.000 arbeidsplasser gå tapt, fordelt likt i private bedrifter og kommunal virksomhet. Dette tilsvarer 2,8 % av sysselsettingen i Norge. For Nord-Norge blir det verst. Så mye som 20 % av sysselsettingen i Finnmark kan være truet.²

Regionalpolitikken i EU

Jafolk trekker ofte fram eksempler fra andre regioner i Europa som har kommet ut av bakevja med de såkalte strukturfondene. Men strukturfondsmodellen begrenser støtten til en gitt periode. I tillegg er denne modellen utformet spesielt for regioner med lavt lønnsnivå, stor ledighet og dårlig utviklet infrastruktur. I de norske støttesonene derimot, har vi høy sysselsetting, godt utviklet infrastruktur og ganske høyt lønnsnivå. Strukturfondene er fortrinnsvis ment å bidra til å endre ugunstige næringsstrukturer. Man skal helbrede et område med tidsbegrensede virkemidler. I EU er altså lav inntekt per innbygger og ledighetsnivået kriteriene for å få støtte til utjamning mellom regionene. Man kan si at EUs regionpolitikk er fattigdomsorientert. EUs regionalpolitikk er ikke ment å være en varig ordning. Varig driftsstøtte er for eksempel totalt forbudt i EU.

Svenske erfaringer

De regionale forskjellene økte mest i Sverige av alle EU-land mellom 1995 og 2000, framgår det av nye tall fra EU-kommisjonen³. Sverige, Finland og Irland er de EU-landene som har opplevd raskest økende regionale forskjeller. I Sverige har Stockholm klatret raskt, mens store deler av det øvrige landet har falt sterkt tilbake.⁴ Kontrasten er størst til nordre Midt-Sverige. Der har man de siste fem år opplevd en kraftig

økonomisk nedtur. Men andre regioner i Sverige har gått enda mer tilbake sammenliknet med EU som helhet. Verst ut kommer Norrland. Denne situasjonen gjenspeiler seg tydelig på arbeidsmarkedet. Mens ledigheten i Stockholm i 2001 var på 2,7 %, var den i Norrland 7,3%.

En ny svensk forskningsrapport peker på den svært negative utviklingen som regionen Jämtland har hatt siden svensk EU-medlemskap. Blant annet har Jämtland hatt den dårligste utviklingen når det gjelder sysselsetting fra 1996 til 2001. Regionen sliter med høy fraflytting og arbeidsledighet⁵. I 1994 bodde det 135.000 mennesker i regionen. Folketallet minker med ca. 1000 hvert eneste år. ⁶ 75% av jämtene stemte nei i 1994, og motstanden har snarere blitt styrket enn svekket etterpå. De lokalpatriotiske holdningene har blitt forsterket, og faktisk er det lokalt næringsliv som er mest kritisk.

Hva er egentlig problemet?

Stadig mottar Norge nye drypp gjennom EØS-direktiver som svekker distriktene. Problemet er EUs logikk om fri konkurranse, som medfører problemer for norsk tenkemåte omkring distriktpolitisk utjamning. I EU betyr like konkurransevilkår at konkurranseulemper ikke skal kompenseres for. Resultatet blir konsentrasjon rundt store markeder og økt sentralisering. Mens norsk distriktpolitikk er ment å gripe inn i markedet for å forebygge skjevheter som følge av ulike konkurransevilkår, er det forbudt med slike inngrep i EU. Tanken bak de norske virkemidlene er å kompensere for permanente ulemper knyttet til perifer beliggenhet, liten befolkning og tøffere klima.

La oss ta postliberalisering som eksempel. Et nytt EØS-direktiv⁷ pålegger oss «ytterligere åpning for konkurranse på markedet for posttjenester». Formålet er å «skape felles rammevilkår for postoperatørene i det indre marked». Konsekvensen er at Norge må redusere Postens enerett til postforsendeleser fra brev under 350 gram til brev under 50 gram innen 2006. Dette betyr at kravet om enhetsporto for hele landet faller bort for området hvor Posten ikke har enerett. I klartekst betyr det at posttjenester vil bli bedre og billigere i Oslo enn i andre strøk av landet. I tillegg vil Regjeringen, for å komme EU i forkjøpet, sette ned et utvalg for å vurdere nytte/kostnader ved å opprettholde dagens nivå på det landsdekkende tjenestetilbudet i forhold til EUs minstestandard. Postens konsesjon i dag sier at postomdelingen skal skje 6 dager i uka, mens EUs minstekrav er 5 dager i uka. Vi har også grunnleggende banktjenester ved alle postkontor, og krav om å ta imot lettgods inntil 20 kilo, noe EU ikke krever. Liberaliseringen gjør at Posten taper inntekter fra gunstige markeder, og får mindre overskudd til å drive dyrere tjenester for. Folk i byene vil få større mangfold og bedre tilbud. Folk i bygdene vil tape.

Avslutning

Saken om arbeidsgiveravgiften burde være et tankekors for ja-siden. De hevder stadig at Norge må inn i EU for å påvirke. De sier at Norge kan være et foregangsland på de områdene vi er gode på. I så fall burde EU studere det norske systemet for å bruke det i sin egen regionalpolitikk, i stedet for å tvinge Norge til å avvikle ordningen.

Kommunalminister Gunnar Berge redegjorde i Stortinget i 1994 for forhandlingene med EU. Da sa han at «*Resultatet er at norsk distriktspolitikk vil kunne videreføres uten vesentlige endringer.*» Han hevdet sågar at «*Fra EUs side er man innstilt på å gjøre endringer i statsstøtteregelverket slik at lav befolkningstetthet gjøres til nytt, selvstendig kriterium også for nasjonal regionalpolitisk statsstøtte.*» Erttertiden har gitt nei-siden rett – igjen. Det er ikke EU som har forandret sine regler for å etterkomme Norge; det er Norge som pålegges å ta i bruk EUs logikk og støttekriterier, noe som har omfattende skader for norske interesser.

Fotnoter

- ¹ «Effekter av regionalpolitikken» Arild Hervik, professor i økonomi ved HiM
- ² Tall fra Effektutvalget, referert i Nationen 15.01.03 og 07.02.03
- ³ Dagens Nyheter 21.02.03
- ⁴ Stockholm har steget fra et indekstall på 129,6 i 1995 til 147 i 2000. Indeksen indikerer gjennomsnittlig BNP per capita i EU, etter korrigering av kjøpekraft som er satt til 100. I Midt-Sverige hadde indeksen sunket fra 102,8 i 1995 til 91 i 2000. Norrland falt relativt sett mest, fra 105,6 på indeksen i 1995 til 92 i 2000.
- ⁵ NRK Trøndelag 13.02.03
- ⁶ Trønderavisa 08.02.03
- ⁷ Se Ot. prp. nr. 41 2002-03

**Ane Hansdatter
Kismul**
er leder i
Natur og Ungdom

Miljøvern uten EØS

Av Ane Hansdatter Kismul

For å løse miljøproblemene trenger vi internasjonalt miljøsam arbeid. Som miljøverner er det imidlertid viktig for meg å påpeke at ikke alt internasjonalt samarbeid gagnar miljøet. EØS-avtalen kunne vi godt klart oss uten.

Tilhengerne av EØS fokuserer at denne avtalen kan samordne miljøpolitikken i Europa. Da må man minne om at EØS ikke er et samarbeid som setter miljøet i første rekke, men først og fremst et økonomisk samarbeid. Resultatet er dessverre at avtalen gjør at Norge gjennomfører en rekke direktiver miljøet kunne klart seg uten. Et eksempel er det kontroversielle direktivet om patent på genmodifiserte organismer (GMO). Verdens biologiske og genetiske mangfold er en naturressurs som i stor grad er konsentrert i u-land, men de fattigste landene har ofte ikke mulighet til å utnytte sine genetiske ressurser gjennom patentering, og selskap fra rike land vil således få kontroll over mange av disse ressursene uten engang å måtte oppgi opprinnelsesland. Patentdirektivet bryter med prinsipper i FNs konvensjon for biologisk mangfold som er undertegnet av omlag 170 land. Som medlem av EØS skal Norge nå implementere direktivet i sitt lovverk. Patentdirektivet er et av de klareste eksemplene på at EØS ikke samordner miljøpolitikken i Europa, men isteden samordner den miljøfiendtlige politikken i Europa.

EØS-avtalen tar fra oss mye av handlefriheten i miljøpolitikken. Likevel kan ikke EØS-medlemskapet sammenlignes med fullverdig medlemskap. På en rekke områder har vi fremdeles handlefrihet, og spesielt viktig er det at vi har muligheten til å spille en selvstendig rolle på den internasjonale arena.

Natur og Ungdom mener det i internasjonale forhandlinger er behov for blokkavhengige land i den rike verden som har mulighet for å fremme en selvstendig politikk. Under forhandlingene om biosikkerhetsprotokollen (Cartagena-protokollen) i 2000, kom Sverige til Norge og ba norske forhandlere snakke på vegne av svenske ønsker, som Sverige ikke hadde fått gjennomslag for innad i EU. Svenske mål var langt på veg sammenfallende med norske forhandlingsposisjoner, og Norge spilte en

avgjørende rolle som brobygger mellom de ulike interessene til i-landene og u-landene i forhandlingene. Dette ga en avtale som i større grad la vekt på hensyn til u-landenes ønsker. Resultatet var et mer restriktivt regelverk for handel med gener enn det EU la opp til i sine forhandlingsposisjoner.

Hva er så alternativet til EØS-avtalen. Vil Norge klare å føre en god og offensiv miljøpolitikk uten EØS? Eller er EU den viktigste arenaen for internasjonalt samarbeid på miljøområdet?

Om Norge skal føre en god og offensiv miljøpolitikk avhenger av norske politikeres vilje til å sette miljø i første rekke. I dag har vi langt igjen å gå, men det samme flertallet på Stortinget som er for EØS-avtalen på Stortinget, har også flertall dersom de ønsker at Norge skal føre en offensiv miljøpolitikk. Som leder av Natur og Ungdom tror jeg det er helt avgjørende med folkelig mobilisering for å få til en offensiv miljøpolitikk. Og jeg vet at dess flere beslutninger som flyttes til Brussel, enten fordi vi er medlem av EØS eller EU, dess mindre mulighet har miljøengasjert ungdom til å minne politikerne våre på at det er vi som skal arve jorda etter dem.

Jeg er for internasjonalt samarbeid, men da må samarbeidet ha riktig fokus. EØS er ikke primært en miljøavtale. De viktigste miljøavtalene vi har i dag, er inngått gjennom fora utenfor EU. Svært mange gjennom FNs miljøprogram, UNEP og ECE, FNs økonomiske kommisjon for Europa. Så når noen spør meg hva som er alternativet til EØS, vil jeg som miljøverner svare:

1. skape et folkelig press som sørger for at norske politikere blir tvunget til å sette miljøet i første rekke.

2. presse på for at Norge skal spille en aktiv rolle i de internasjonale fora som utarbeider den viktige miljøpolitikken, og sørge for at Norge holder de internasjonale avtalene som Norge inngår i. De viktigste miljøavtalene blir ikke inngått gjennom EØS, men av FN. Her er noen av dem:

Kyoto-avtalen

Avtale om reduksjon av klimaødeleggende gasser. FN, 1997

SO₂-konvensjonen

Avtale for å begrense utslippene som fører til sur nedbør. Ble utarbeidet av ECE; FNs økonomiske kommisjon for Europa i 1985.

NOX-konvensjonen

Avtale om reduksjoner i utslipp av nitrogenoksider fra 1988. Norge og noen andre land gikk foran og ville redusere utslippene med 30 %. Etter dette ble avtalen strengere og til slutt gikk alle landene med på en reduksjon på 80 %.

Montreal-protokollen

Regulerer utslippene av gasser som bryter ned ozonlaget (KFK mm). Fremforhandlet i UNEP; FNs miljøprogram i 1988.

POP-avtalen (Persistent organic pollutants)

Regulerer utslipp av organiske miljøgifter. FN-avtale

Paris-konvensjonen

Setter standarder for utslipp fra land og vann. Tar for seg Nordøst-Atlanteren. Fremforhandlet i UNESCO, 1972.

London Dumping Convention

Regulerer dumping av farlig avfall til havs

Oslo-konvensjonen

Regulerer brenning av farlig avfall til havs

Bern-konvensjonen

Forplikter landene til å ta vare på ville dyr og planter og deres leveområder

CITES

Regulerer handel med truede dyrearter, 1973

Ramsar-konvensjonen

Avtale om beskyttelse av viktige våtmarksområder, 1971

Biomangfold-konvensjonen

Avtale om beskyttelse av biologisk mangfold, FN-konvensjon vedtatt i Rio de Janeiro i 1992

Basel-konvensjonen

Begrenser transport av farlig avfall m.m. UNEP, 1980

Del 3: Hva er alternativet til EØS-avtalen?

I debatten om det fins noe alternativ til EØS-avtalen, er det skapt mye unødvendig forvirring – på begge sider i den norske EU-debatten. På ja-sida hamres det fortsatt på samme budskap som i 1992: vi må ha EØS-avtalen for å sikre markedsadgang til EU-markedet. På nei-sida snakker det som om det krever et omfattende arbeid å finne fram til et alternativ til EØS-avtalen.

Argumentene til ja-sida var sterkt villedende i 1992 – og er like villedende i dag. Det framgår mellom linjene – og i tabellene – i regjeringens egen EØS-melding fra 2002, St.meld.nr. 27 (2001-2002). (Se her heftet «Regjeringens tja til EØS» i Nei til EUs skriftserie).

Samme konklusjon har Hallvard Bakke, leder for Sosialdemokrater mot EU (SME) i 1994, i en artikkel i Dagsavisen i januar 2003: «Betydningen av EØS-avtalen er meget sterkt overdrevet. At vi uten denne avtalen ville «spille hasard med norske arbeidsplasser», slik det har vært hevdet, har intet grunnlag i den virkelige verden. Mange tror at EØS er avgjørende for markedsadgangen til EU. Dette er ikke riktig. Ved bortfall av EØS ville den tidligere handelsavtalen med EU tre i kraft i samsvar med bestemmelsene i § 120 i avtalen. Norge ville kunne selge sine varer uten toll og andre handelshindringer akkurat som før.» (Dagsavisen 20.11.03)

Alternativet til EØS er i virkeligheten noe så enkelt som å si opp EØS-avtalen. Da fungerer WTO-reglene som et sikkerhetsnett som i all hovedsak sikrer Norge samme markedsadgang til EU-markedet som i dag. Er vi ikke fornøyd med den situasjonen, kan den utfylles med en handels- og samarbeidsavtale.

For å være helt konkret:

- ▶ Alternativet til at EU skal avgjøre hvilke regionalpolitiske ordninger Norge kan ha, er at Stortinget tar slike avgjørelser. Men da må vi ut av EØS.
- ▶ Alternativet til å måtte ha samme arbeidsgiveravgift overalt, er å kunne gradere den slik at den er lavere der hvor fraflyttingen er størst. Men da må vi ut av EØS.
- ▶ Alternativet til at ESA og EFTA-domstolen skal avgjøre hvordan likestilling skal fremmes i Norge, er at Stortinget avgjør det. Men da må vi ut av EØS.

► Alternativet til at ESA og EFTA-domstolen påfører maten vår helsefarlige tilsetningsstoffer, er at Stortinget forbyr dem. Men da må vi ut av EØS.

► Alternativet til at ESA angriper hjemfallsretten for kraftverk, er at angrepet avvises. Men da må vi ut av EØS.

Slik kunne vi gå fra felt til felt. Eksemplene er mange. Se feks årboka «Ut av EØS?» (Nei til EU, 2002), heftet «Sju år med EØS» (Nei til EU, 2000) eller heftet «Full gass fra EØS. Omstridte EØS-saker etter 1.1.2000» (Nei til EU, 2002)

Det er likevel mange gode grunner for å inngå en handels- og samarbeidsavtale med EU som videreutvikling av handelsavtalen fra 1973. Som nevnt på side 34 har Norge etter 1990 inngått – eller er i ferd med å inngå – frihandelsavtaler med et tjuetall land utenom EU – med øst-europeiske land som ikke blir medlem av EU, med land i Nord-Afrika og Midtøsten i tillegg til Sør-Afrika, Mexico og Singapore. Det samme har EU. Det ville være underlig om EU skulle avvise frihandel med Norge som forsyner EU-land med så store mengder olje, gass og andre innsatsvarer til eget næringsliv.

Mange har i denne anledning vist til de avtalene som Sveits nylig har inngått med EU.

Avtalene mellom Sveits og EU

Etter at de sveitiske velgerne sa nei til EØS i desember 1992, ble handelsforholdet mellom EU og Sveits regulert gjennom den frihandelsavtalen som ble inngått mellom EU og de fleste EFTA-land i 1972. Denne frihandelsavtalen er etter en ny folkeavstemning i mai 2000 utvidet med sju avtaler på bestemte områder:

- en avtale om innføring av et felles arbeidsmarked i løpet av 12 år
- en avtale om handelen med landbruksvarer
- en avtale om gjensidig konkurranse om offentlige innkjøp og anlegg
- en avtale om samarbeid om felles varestandarder
- en avtale om veitransporten gjennom Alpene
- en avtale om flytransport
- og en avtale om forskningssamarbeid

I disse avtalene har Sveits tatt mange forbehold. Hvis innvandringen til Sveits skulle bli for stor, kan det innføres kvoter og andre begrensninger. Skulle «lønnsdumping» bli et problem, har den sveitsiske regjeringen rett til å gripe inn. Og etter sju år står regjeringen og velgerne fritt til å si opp avtalen.

Sveits har beholdt de strenge reglene for kjøp av fast eiendom. Hovedregelen er at utlendinger som bor i Sveits, har samme rettigheter som sveitsiske borgere. Men ingen andre utlendinger kan feks kjøpe fritidseiendom i Sveits.

I landbruksavtalen har Sveits sikringsmekanismer som skal hindre

at det sveitsiske landbruket utkonkurreres. EU åpner markedet sitt for ost, frukt og grønnsaker fra Sveits, mens Sveits skal ta i mot frukt og grønnsaker om vinteren og i tillegg varer som ikke lages i Sveits. Det skal samarbeides om varestandarder, men den endelige avgjørelsen om slike standarder skal tas av sveitsiske institusjoner.

Den mest omstridte avtalen handler om transporten gjennom Sveits. Sveits har EU-land omkring seg på alle kanter, og særlig nord-sør-trafikken er en stor belastning på veinettet, på miljøet og på dem som bor langs de viktigste transportårene.

Sveits gikk med på at trailere på 40 tonn skal få kjøre gjennom de sveitsiske Alpene – mot et tak på 28 tonn i dag. Til gjengjeld skal det betales en avgift på 1500 kroner for hver tur gjennom Alpene. Pengene

EØS som skruestikke for EUs nærområder

EU-kommisjonen presenterte i mars 2003 en plan for hvordan EU bør ordne forholdet til land i nærområdene til et utvida EU. Det gjelder naboland i øst, Russland, Hviterussland, Ukraina og Moldova, og i sør, Marokko, Algerie, Tunis, Libya, Egypt, Israel, Libanon og Syria. Målet er å utvikle «*et samarbeid som med tida kan føre oss til å dele alt unntatt institusjoner*».

Disse statene blir fortalt at de ikke må gjøre seg noen illusjoner om medlemskap. Chris Patten, EUs utenrikskommisssær, har satt grensesteinene fast i bakken: «*Det siste tiåret har det mest vellykte utenrikspolitiske redskapet til Unionen uten tvil vært løftet om medlemskap i EU. Det kan vi ikke fortsette med.*» (EUobserver 12.3.03)

Men hvis disse statene øst og sør for EU kan vise «*konkrete framskritt når det gjelder å dele våre verdier og å gjennomføre effektive politiske, økonomiske og institusjonelle reformer, kan de tilbys innpass på EUs indre marked.*».

Sagt med andre ord: EU-kommisjonen ser for seg EØS-liknende avtaler med disse statene – uten innflytelse for avtalepartneren.. Det er EUs regelverk for handel og investeringer som skal gjelde, med de unntak som EU ser seg tjent med i forhold til det enkelte land. Det er feks liten grunn til å tro at EU vil åpne for et felles arbeidsmarked på et så stort område.

Dette betyr at stormakten EU vil ha i pose og sekk i forhold til land i «*nærområdene*»: full markedsadgang for handel og investeringer, full underkastelse for disse nærområdene under EUs regelverk – uten noen som helst innflytelse over EU beslutninger. Og dermed heller ikke over egen samfunnsutvikling på viktige områder av samfunnslivet.

Den norske EØS-avtalen bør ikke bli noen modell for hvordan EU skal ordne forholdet til andre land. Det vil være langt bedre å bygge opp et stort frihandelsområde etter modell av EFTA, et frihandelsområde som EU i egen interesse inngår ordinære frihandelsavtaler med. I denne prosessen bør Norge gå foran ved å melde seg ut av EØS.

skal brukes til å bygge to jernbanetunneler slik at mye av trafikken kan føres over på jernbane når tunnelene er ferdigbygd. Sammen med en serie andre tiltak skal dette halvere tungtrafikken gjennom de sveitsiske Alpene – var regjeringens løfte til velgerne.

Den prinsipielle forskjellen fra EØS er at disse avtalene mellom Sveits og EU er rent folkerettslige. Sveits er derfor ikke bundet av den enorme mengden med rettsregler og rettsavgjørelser som EØS-avtalen påtvinger Norge. Avtalene innfører heller ikke noen domstol eller noe overvåkingsorgan som kan pålegge Sveits forpliktelser slik EFTA-domstolen og overvåkingsorganet ESA stadig gjør i Norge.

Det ville ikke vært naturlig for Norge å inngå akkurat de samme avtalene med EU som de Sveits har inngått. Men avtalene viser at EU ville være villig til å forhandle om avtaler som går utover handelsavtalen fra 1973 hvis Norge melder seg ut av EØS.

Endre EØS?

På kort sikt er det ikke noe flertall i Norge for å si opp EØS-avtalen. Men siden så mange EØS-tilhengere er enige med EØS-motstanderne om at norske interesser stadig overhøres og overkjøres i EØS, burde det være mulig å samle stor oppslutning bak et krav om å endre EØS-avtalen der hvor den klart rammer norske interesser. Aktuelle endringer kunne være at Norge har rett til

- ▶ å stille strengere krav til produkter ut fra helse- og miljøhensyn,
- ▶ å utforme regionalpolitikken uavhengig av EUs regelverk,
- ▶ unntak fra EUs anbudskrav på enkelte områder, for eksempel i kollektivtransporten,
- ▶ å skjerme enkelte sektorer fra EUs liberaliseringsregler, for eksempel innenlandske posttjenester.
- ▶ å opprettholde konsesjonsregler som ikke diskriminerer mot utlendinger (eks: regler hjemfallsrett, regler om bo- og driveplikt, regler om lokal fortrinnsrett til oppdrettsanlegg).

Det er lite sannsynlig at EU er særlig interessert i å forhandle om en slik nedbygging av EØS-avtalen. Men det har aldri vært prøvd for alvor fra norsk side. De partiene som ser EØS-avtalen som en varig – eller i hvert fall en langvarig – løsning, bør være ekstra interessert i å få vekk det som provoserer norsk opinion mest.

Skulle det vise seg at EU ikke vil inn i slike forhandlinger, er alternativet å si opp EØS-avtalen. Det kan EU ikke sette seg i mot.

Kan vi si opp EØS-avtalen?

Formelt er det en enkel sak å melde seg ut av EØS. Det heter i EØS-avtalens artikkel 127: «Hver avtalepart kan trekke seg fra denne avtale ved å gi minst tolv måneders skriftlig varsel til de andre avtaleparter.»

I tillegg står det: «Straks etter varselet om at en avtalepart akter å trekke

seg fra avtalen, skal de andre avtalepartene sammenkalle en diplomatisk konferanse for å vurdere de endringer det måtte være nødvendig å gjøre i avtalen.»

Dette betyr at utmelding er mulig, at EØS-avtalen omtaler en eventuell utmelding på en udramatisk måte, og at en utmelding følges av forhandlinger om å finne praktiske løsninger som begge parter kan være tjent med.

Hvordan blir situasjonen etter en utmelding?

Både Norge og samtlige EU-land er medlemmer av WTO. EU ivaretar dette WTO-medlemskapet på vegne av medlemsstatene. Det betyr at WTO-reglene vil regulere handelen mellom Norge og EU fra første øyeblikk etter en utmelding.

I tillegg kan det være et ønske på begge sider å inngå en avtale som går lengre i retning av frihandel enn det som WTO-reglene innebærer. EU inngår slike avtaler med stadig flere land, ikke bare i Europa, mens også med land rundt Middelhavet og med land lengre unna (Latin-Amerika, Sør-Afrika). Det samme gjelder Norge. (Se egen ramme.)

WTO og EØS – hva er forskjellen for Norge?

Hva innebærer så WTO-reglene sammenliknet med dagens EØS-regler? Og hva bør en handelsavtale med EU omfatte?

Hensikten med WTO er å sikre en stadig friere handel mellom medlemsstatene. Regelverket forbyr derfor medlemsstatene å øke tollsatser eller å begrense importen på ensidig basis.

Handelen med industrivarer:

EØS-avtalen har ingen toll og ingen kvoter på industrivarer. WTO tillater både toll og kvoter, men krever at tollsatsene gradvis settes ned og at kvotene etter hvert fjernes. Det er en grunnleggende forutsetning at et WTO-land aldri kan øke tollsatsene sine.

Hvis det ikke inngås en egen handelsavtale mellom EU og Norge, vil EUs tollsatser overfor andre land også gjelde for Norge. Det samme vil være tilfelle den andre veien. EU vil møte de samme tollsatsene som andre land ved eksport til Norge.

Nå hadde EU og Norge fra 1973 en handelsavtale som innebar full

Som del av EFTA har Norge det siste tiåret inngått frihandelsavtaler med 12 land i Sentral- og Øst-Europa. I tillegg har EFTA frihandelsavtaler med 7 andre land, Israel, Jordan, Marokko, Mexico, PLO, Singapore og Tyrkia. Gjennom EFTA forhandler vi om frihandelsavtaler med Albania, Gulfstatene, Jugoslavia, Libanon, Malta, Sør-Afrika og Ukraina.

tollfrihet for industrivarer begge veier. Det samme gjorde naturligvis EØS-avtalen. Hvis begge parter ønsker å videreføre denne tollfriheten, vil det skje gjennom en slik handelsavtale.

Handelsavtalen fra 1973 er dessuten aldri oppsagt. Den har bare veket plassen for EØS-avtalen. Hvis EØS-avtalen sies opp, gjelder fortsatt handelsavtalen – modifisert med de endringene som er kommet gjennom WTO-regelverket. Dette regelverket sikrer at viktige deler av handelsavtalen fra 1973 vil bestå selv om EU skulle gå til det skritt å si den opp.

Vil EU gå til handelskrig mot Norge hvis Norge melder seg ut av EØS?

Sjansen for at EU skal si opp handelsavtalen fra 1973, er liten. Størstedelen av eksporten til EU består av råvarer og halvfabrikata som er innsatsvarer i EUs produksjonsliv. For EU er det verken noe poeng å stenge norsk olje og gass ute eller å gjøre den dyrere enn nødvendig ved å legge på toll.

Det vi kjøper fra EU, er derimot i alt vesentlig ferdigvarer, alt fra skruer til biler og maskiner. Det er på dette området at EU har vunnet markedsandeler i Norge, mens Norge har tapt markedsandeler på EU-markedet etter at den gjensidige tollfriheten ble etablert på 1970-tallet. EU har ingen ting å vinne på bygge opp gjensidige tollsatser på slike varer.

Norske eksportvarer som metaller, papir og fisk står i en mellomstilling. De trengs som innsatsvarer i bilfabrikker, trykkerier og foredlingsindustri som gjerne vil ha dem billigst mulig. Samtidig fins det konkurranter i EU som gjerne vil ha beskyttelse mot norsk metall, papir og fisk. Hvis EU legger mest vekt på det siste hensynet, kan EU komme til å innføre toll på en del slike produkter. Men i henhold til WTO-reglene må EU ha samme toll mot Norge som mot alle andre land – med mindre Norge og EU inngår en handelsavtale der en gjensidig setter tollene lavere eller fjerner den helt.

Konklusjon:

- ▶ Det er svært lite sannsynlig at EU har noe motiv for å stenge norske varer ute hvis Norge går ut av EØS.
- ▶ Det verste som kan skje er at EU bruker samme tollsatser som mot andre WTO-land. I så fall kan de balanseres med tilsvarende tollsatser på norsk side.

Det sannsynlige er at det inngås en handelsavtale som fører videre den situasjonen som ble etablert på 1970-tallet: tollfrihet for handelen med råvarer og industrivarer mellom EU og Norge.

Høyst sannsynlig har samfunnet vårt som helhet klare økonomiske fordeler av å gå ut av EØS, når vi veier de gassinntektene vi kan få ved å

se bort fra gassmarkedsdirektivet mot tollbelastningen på fiskeeksporten, når vi kan støtte næringslivet i distriktene mer effektivt enn EØS tillater, når vi kan skjerme noen av de arbeidstakerne som EØS har utsatt for særlig hardhendt konkurranse – og når vi kan unngå noen av de helseskadene og matbårne sjukdommene som EØS påtvinger oss.

Handelen med landbruksvarer:

EØS-avtalen omfatter ikke EUs landbrukspolitikk, og Norge er dermed ikke del av EUs indre marked for landbruksvarer. EØS-avtalen omfatter likevel en egen protokoll (Protokoll 3) som har til formål å øke handelen med landbruksvarer mellom Norge og EU. Det skal skje gjennom forhandlinger om gjensidige utvidelser av handelen til nye vareslag og om gjensidige tollnedsettelse.

Protokoll 3 bygger på en forutsetning om at handelen skal øke på balansert vis, at den skal øke noenlunde like mye begge veier. Det har ikke skjedd: «*Handelsstatistikken viser betydelig økning av importen av bearbejdede landbruksvarer til Norge de seneste årene, mens eksporten har vært svakt fallende.*» (St.meld.nr. 27 (2001-2002), 53) Hvis Norge går ut av EØS, vil det være naturlig at Protokoll 3 faller bort. Dermed blir det mulig å rette opp denne ubalansen.

Norge har i utgangspunktet samme importvern mot landbruksvarer fra EU som mot andre land. I WTO er handelen med landbruksvarer ett av de meste brennbare forhandlingstemaene. I disse forhandlingene står EU og Norge i all hovedsak på samme side – sammen med Japan, Sør-Korea, Sveits og Island – i forsvar for høy støtte til landbruket og et høyt importvern.

Handelen med fiskerivarer.

I EØS har Norge fått lavere toll på en del av fiskeeksporten til EU. Går vi ut av EØS, må vi regne med at vi må betale samme toll som alle andre for å slippe til på EU-markedet. Det er lite sannsynlig at vi vil kunne forhandle oss til lavere toll gjennom en handelsavtale. Men EU har satt ned tollsatsene sine på import av fisk flere ganger det siste tiåret. WTO-reglene tillater ikke at de kan økes igjen.

I dag er den samlede tollbelastningen på fiskeeksporten til EU på mellom 2 og 3 prosent av en eksportverdi på nær 17 milliarder kroner. Hvis Norge går ut av EØS, kan tollbelastningen i verste fall øke til rundt 7 prosent av den samlede eksportverdien. (Beregninger av økonomene Fritz C. Holte og Carl-Erik Schultz.)

En toll på gjennomsnittlig 7 prosent har ingen samfunnsøkonomisk betydning, men kan ramme enkelte foredlingsbedrifter hardt. Utafor EØS er det likevel langt enklere å kompensere for slike ulemper, feks ved å fritta bedrifter i slike kommuner for arbeidsgiveravgift. For de fleste slike bedrifter vil et slikt fritak bety mer enn den økte tollbelastningen.

Handelen med tjenester:

Handelsavtalen fra 1974 omfattet ikke handelen med tjenester. Det gjør derimot EØS-avtalen. Men statistikken over denne handelen er angivelig så mangelfull at Stortingsmeldingen ikke sier noe over utviklingen. Det er grunn til å tro at både når det gjelder bank, forsikring, tele, post og veitransport har norske selskap tapt markedsandeler både på det norske markedet og på EU-markedet etter 1994.

EØS innebærer full frihandel med de fleste former for privat tjenesteyting. For Norge betyr WTO-reglene omtrent samme situasjon som i EØS. Det skyldes at Norge i desember 1994 åpnet de fleste formene for privat tjenesteyting for konkurranse fra hele verden. Det skjedde innen rammen av GATS-avtalen, tjenesteavtalen til WTO. Dersom Norge går ut av EØS, vil derfor handelen med tjenester mellom Norge og EU i all hovedsak foregå slik den gjør i dag. WTO-reglene gjør det likevel mulig å innføre viktige begrensninger på denne handelen. Utafor EØS kan Norge feks fortsatt opprettholde Postens enerett på brev under 350 gram, og vi står langt friere til å regulere bank- og forsikringsnæringen ut fra samfunnsmessige hensyn.

Andre forskjeller på EØS og WTO:

Alt i alt betyr dette at handelen mellom EU og Norge får omtrent samme vilkår gjennom WTO som gjennom EØS når det gjelder markedsadgang og toll. Det er likevel viktige forskjeller:

Det omfattende regelverket som Norge må bøye seg for i EØS, har en lite av i WTO. Det fins derfor heller ikke noe overvåkingsorgan som passer på at regelverket følges, slik ESA gjør i EØS. Det fins heller ingen domstol som fastslår hvordan reglene skal forstås. I WTO må slike spørsmål løses gjennom tvisteløsning.

I WTO er det bare stater som kan reise tvistesak mot andre stater. I EØS har enhver norsk domstol plikt til å dømme i saker som dreier seg om EØS-reglene er fulgt. EØS-reglene er like mye norsk lov som enhver annen norsk lov. WTO-reglene er derimot avtaler mellom stater. De forplikter statene, ikke borgerne og bedriftene.

EØS-avtalens store arsenal av konkurranseregler og regler for hva offentlige myndigheter ikke lenger kan gjøre, fins det bare små tilløp til i WTO. WTO stiller heller ingen krav om at offentlige innkjøp og anlegg må legges ut på anbud slik at utenlandske selskap kan by på linje med innenlandske. Dette er riktig nok et område som USA og EU gjerne vil ha inn i WTO-systemet i den forhandlingsrunden som nå pågår.

Ved en utmelding av EØS vil vi derfor bli kvitt den lange lista med inngrep i norsk innenrikspolitikk som feks er beskrevet i Nei til EUs årbok for 2002 («Ut av EØS?», Del 2-5). WTO griper foreløpig ikke inn på samme måte.

Er utmelding politisk mulig?

Det er lenge før det kan bli noe flertall på Stortinget for å si opp EØS-avtalen. Den forsvarer ikke bare av ja-partiene fra 1994, Arbeiderpartiet, Høyre og Fremskrittspartiet, men også av Kristelig Folkeparti og Venstre. På Stortinget er det bare SV, Senterpartiet og Kystpartiet som har gått mot EØS-avtalen. Det er 34 av Stortingets 165 representanter.

Utafor Stortinget er EØS-flertallet like kompakt. Nei-alliansen fra 1994 inneholdt ikke bare EØS-partiene Kristelig Folkeparti og Venstre. Nei-sida i Arbeiderpartiet, slik den organiserte seg i «*Sosialdemokrater mot EU*» (SME) under ledelse av Hallvard Bakke og Tove Strand, gjorde ja til EØS til sin forutsetning for et nei til EU. Det samme gjorde og gjør AUF. De fleste LO-forbund har samme standpunkt.

Skal EØS-fronten flyttes i det politiske landskapet i Norge, må viktige deler av norsk fagbevegelse skifte syn på EØS. Mange fagforbund falt ned på EØS-standpunktet som et kompromiss mellom EU-motstandere og EU-tilhengere – og ikke av begeistring for innholdet i EØS-avtalen. Ikke noe forbund har tatt erfaringene med EØS-avtalen til ny og gjennomgripende diskusjon.

I store deler av fagbevegelsen hersker det en forestilling om at EØS-avtalen er nødvendig for eksportnæringene våre. Det er feil, men det har vist seg vanskelig å reise en debatt om slike spørsmål med den tyngden som må til. Motviljen er stor mot å åpne den debatten som «*ble løst*» med EØS-kompromisset i 1992.

Skal opinionen snu i EØS-spørsmålet, er det helt avgjørende at det oppstår en aktiv EØS-debatt innen fagbevegelsen. Skjer det, vil det utløse debatter i Arbeiderpartiet og AUF, og i neste omgang også i Kristelig Folkeparti og Venstre.

Det er langt fram dit. Derfor er det viktig å sette EØS-kampen i et mye større perspektiv – i sammenheng med de globale kampene for å vinne demokratisk innflytelse over en stadig mer globalisert verdensøkonomi.

Kampen mot EØS-prinsippene er global

Kjernen i EØS er at den frie flyten av varer, tjenester og kapital overordnes andre samfunnshensyn i stadig større deler av Europa. Det er nettopp disse prinsippene om friest mulig flyt som nå utfordres stadig sterkere på globalt nivå.

Tre eksempler: Det ble ingen ting av MAI-avtalen, WTO kjørte seg fast i Seattle, internasjonal handel med genprodukter skal reguleres av FN og ikke av WTO.

Det ble ingen ting av MAI-avtalen

MAI-avtalen skulle gjøre det enklest mulig å investere på tvers av nasjonale grenser. Avtalen ville gitt utenlandske investorer og selskap

rett til erstatning hvis inntekter falt bort på grunn av nye skatteregler, avgifter, miljø- og arbeidsmiljøregler eller produktkrav. Avtalen skulle vært vedtatt av de 29 OECD-landa i april 1998. Det lyktes ikke. Mange regjeringer begynte å rygge da proteststormen reiste seg mot MAI-avtalen i land etter land.

Uavgjort i Seattle

På den store WTO-konferansen i Seattle i november 1999 skulle liberaliseringen drives fram på enda flere områder. Det skar seg i Seattle fordi det var alt for mange u-land som ikke lenger ville finne seg i å godta de løsningene som USA, EU og Japan kunne komme til å bli enige om. Samtidig satte demonstrasjonene fullt flomlys på hva som egentlig foregikk i WTO.

Seier i Montreal

Mot kraftig motstand fra USA ble det i januar 2000 vedtatt en FN-protokoll om biotrygghet som fastslår at ethvert land sjøl kan avgjøre hva de vil importere av genmodifisert mat og genmodifiserte planter. Dette betyr at en viktig del av internasjonal handel ikke lenger er underlagt WTO, men reguleres av FN gjennom denne «biotrygghetsprotokollen».

EØS og GATS – to sider av samme sak

GATS er WTO-avtalen om handel med tjenester. Målet er at både offentlige og private tjenester i økende grad skal åpnes for internasjonal konkurranse. Det vil bety økt press for å konkurranseutsette offentlige tjenester, samtidig som konkurransen skjerpes innen privat tjenesteyting. Det internasjonale fagforbundet for stats- og kommuneansatte, PSI, har sammen med mange andre organisasjoner tatt initiativet til en internasjonal kampanje mot å utvide GATS på denne måten.

EØS-prinsippene utfordres

På alle disse områdene er det EØS-avtalens hovedprinsipper som utfordres og bekjempes – på globalt nivå:

- ▶ Om fri flyt av varer skal overordnes alle andre samfunnshensyn, eller om miljøhensyn, faglige rettigheter og andre sosiale hensyn skal telle mest, det sto kampen om i Seattle og i Montreal.
- ▶ Om den frie flyten av tjenester skal undergrave offentlig tjenesteyting og tvinge fram privatiserte løsninger over en bred skala, det står kampen om i WTO/GATS.
- ▶ Om valutaspekulasjon og ukontrollert konsernmakt skal dominere verdensøkonomien, det dreide MAI-motstanden seg om. Det er også kjernen i virksomheten til organisasjonen ATTAC, som sprer seg fra land til land med kravet om å gjenvinne demokratisk styring over spekulasjonsøkonomien og de internasjonale kapitalbevegelsene.

De mange alternativene til EØS-avtalen.

Hvis Norge går ut av EØS, havner vi ikke i løs luft. Vi fanges opp av de rettigheter og plikter vi har som medlem av WTO.

På det grunnlaget kan det utvikles et alternativt Norge i mange retninger:

Alternativ 1: Et EU-likte Norge – men med angrefrist

Vi kan fortsette å utvikle Norge etter EU-prinsippene om friest mulig konkurranse på flest mulig samfunnsområder, feks gjennom økt bruk av konkurranseutsetting og privatisering av offentlige tjenester. Det betyr at vi fortsatt utvikler samfunnet vårt i samme retning som EU. Forskjellen fra EØS er at utviklingen styres gjennom vedtak i Stortinget. Det betyr at neste Storting står fritt til å vurdere erfaringene og slå revers hvis et flertall bestemmer seg for det. Med andre ord: velgerne kan endre den politiske kursen i andre retninger enn den EØS påtvinger oss.

Alternativ 2: Et Norge med regional balanse

Vi kan utvikle et Norge med bedre regional balanse enn i dag ved å utnytte handlefriheten til å ta i bruk kraftigere regionalpolitiske virkemidler enn dem som er tillatt i EØS: sterkere gradering av arbeidsavgiften og andre avgifter mellom fraflyttingsstrøk og pressområder, store regionale og kommunale næringsfond, effektiv bruk av konsesjonsregler til fordel for lokalt eid næringsliv.

Alternativ 3: Et grønnere Norge

Vi kan utvikle et «grønnere» Norge ved å dreie nærings-, samferdsels- og forbrukerpolitikken i økologisk forsvarlig retning. Det kan feks skje ved å innføre strengere miljø- og helsekrav til varer og produksjonsprosesser enn dem EU tillater når det anbefales av våre miljø- og helsefaglige myndigheter, ved systematisk bruk av miljøavgifter langt utover det vi pusler med i dag, ved å legge om all næringsstøtte slik at den først og fremst kommer miljøvennlig produksjon til gode, ved å dreie mer av tungtransporten fra vei til båt og bane – og ved å redusere det samlede transportbehovet gjennom effektive miljøavgifter, gjennom støtteordninger som fremmer lokale kretsløp av varer fra produsent til forbruker, og gjennom en lokal og regional arealdisponering som setter strenge miljøkrav til hva som kan godtas av forurensinger og ressursbruk. Men da må vi sprengte oss ut av den tvangstrøya som EØS legger om slike initiativ i dag.

Alternativ 4: Et Norge med kapitalstyring

Vi kan utvikle et Norge med effektiv styring av kapital. Det krever at vi innfører begrensninger og klare rammer for de frie kapitalbevegelsene over grensene våre. Det kan hindre kapitalffukt og gi bedre mulig-

heter for en mer rettferdig fordeling av skattene på arbeidsinntekter og arbeidsfrie inntekter. Det kan gi langt bedre muligheter for å dempe konjunktursvingninger og holde en stabilt høy sysselsetting. Det kan også hindre at de med mest penger å plassere, kjøper seg pensjoner og sosialforsikringer utenlands og undergraver oppslutningen om de offentlige pensjons- og trygdeordningene. Hvis slik regulering av kapitalbevegelser følges opp med en aktiv konsesjonspolitik som kan hindre oppkjøp av norske bedrifter og naturressurser når viktige samfunnshensyn står på spill, har vi vunnet tilbake mye av den handlefriheten som EØS tar i fra oss.

Alternativ 5: Et mer solidarisk Norge

Og vi kan utvikle et Norge som er mer solidarisk både innad og utad:

► Solidarisk innad ved at vi demper den nådeløse konkurransen i arbeidslivet, den som hvert år kaster titusener av mennesker ut i langtids sjukefravær og uføretrygding, som øker presset på dem som er igjen slik at stadig flere må førtidspensjoneres, som bryter ned vilkårene for effektiv fagorganisering i stadig større deler av arbeidslivet. Og ved at vi gjennom bedre kontroll med kapitalbevegelsene og effektiv bruk av konsesjonsregler hindrer kapitalflukt, fordeler arbeid og inntekt mer rettferdig og sikrer velferdsordningene bedre enn vi har muligheter for i EØS.

► Solidarisk utad ved at vi freidigere enn i dag benytter den taleretten vi har i internasjonale sammenhenger til å gå på tvers av de diktatene som den rike del av verden påtvinger fattige land gjennom Verdensbanken, IMF og WTO – og at vi like freidig utnytter den finansielle handlefriheten som oljerikdommen gir oss til effektiv solidaritet der hvor det er mest påkrevd og gir best strategisk uttelling. En slik solidaritet utad hindres ikke av EØS-regler – men krever nok at vi bryter ut av den psykologiske underkastelsen under EU som livet i EØS har fått store deler av den politiske eliten i Norge inn i .

Den politiske kampen vil avgjøre hvordan handlefriheten utafor EØS faktisk blir brukt. Men mulighetene er mange – mange flere enn de fem som er skissert ovafor. Og naturligvis kan flere av dem kombineres – i hvert fall de fire siste. Det første alternativet er en blindvei – hvis analysene i dette heftet holder stikk. Men det går an å snu – og komme seg ut av blindveien.

Studieplan

Kveld 1: Vurdering av EØS-avtalen

Les del 1: Kritisk lys på EØS-avtalen

Spørsmål til diskusjon:

- ▶ Hva er de viktigste forskjellene mellom EØS-avtalen og handelsavtalen fra 1973?
- ▶ Hvordan skiller medlemskap i EØS seg fra medlemskap i EU?
- ▶ Hva er etter ditt syn de viktigste fordelene ved EØS-avtalen? Og hva er de viktigste ulempene

Kveld 2: Konsekvenser av EØS

Les del 2: Konsekvenser av EØS på utvalgte områder

Spørsmål til diskusjon:

Hva er de viktigste konsekvensene av EØS-avtalen

- ▶ for velferdsordningene våre
- ▶ for utviklingen i arbeidslivet
- ▶ for landbruket
- ▶ for fiskerinæringa
- ▶ for distriktpolitikken
- ▶ for miljøpolitikken?

Kveld 3: Alternativ til EØS

Les del 3: Hva er alternativet til EØS-avtalen?

Spørsmål til diskusjon:

- ▶ Hva menes med at WTO-reglene fungerer som «sikkerhetsnett» dersom Norge sier opp EØS-avtalen?
- ▶ Hva er hovedforskjellen mellom Sveits sine avtaler med EU og EØS-avtalen?
- ▶ Vil EU si opp handelsavtalen fra 1973 dersom Norge sier opp EØS-avtalen? Gi argumenter for og mot.
- ▶ Er det belegg for å hevde at det fins mange alternativ til EØS-avtalen? Hvorfor/hvorfor ikke?
- ▶ Hvis du vil ut av EØS, hva er ditt alternativ til EØS-avtalen?

Annen litteratur om EØS

St.meld.nr. 27(2001-2002) – Om EØS-samarbeidet 1994-2001

Claes/Tanøy (red): «Utenfor, annerledes og suveren? Norge under EØS-avtalen», Fagbokforlaget, Oslo 1999

I skriftserien til Nei til EU er følgende hefter aktuelle:

Nr. 1-2002 Dag Seierstad: *Regjeringens tja til EØS*

Nr. 4-2001 Dag Seierstad: *Full gass fra EØS. Omstridte EØS-saker etter 1.1.2000.*

Nr. 2-2001 Dag Seierstad: *EU og miljø*

Nr 4-2000: Dag Seierstad: *Sju år med EØS*

Nr.3-1999: Ivar Hellesnes (red.): *Trygg mat eller «Biologiens globalisering»*

Nr.2-1999: Dag Seierstad: *EØS og den lokale handlefriheten*

Nr.3-1998: Dag Seierstad: *Siste sjanse for den veterinære grensekontrollen*

B-BLAD

Returadresse:

Nei til EU

Arbeidersamfunnets plass 1

0181 Oslo

Alternativ til EØS

Hvis Norge sier opp EØS-avtalen havner vi ikke i løs luft. Vi fanges opp av de rettigheter og plikter vi har som medlem av WTO der alle EU-land også er medlem. Det betyr at handelen mellom Norge og EU vil i all hovedsak vil foregå under samme vilkår som i dag.

På det grunnlaget kan vi utvikle Norge i mange retninger. Her er fem av dem:

1. Vi kan fortsette å gjøre Norge mest mulig likt EU.
2. Vi kan utvikle et Norge med bedre balanse mellom utkant og pressormåder.
3. Vi kan utvikle et grønnere Norge et Norge i bedre økologisk balanse.
4. Vi kan utvikle et Norge mer langt mer effektiv styring av kapital.
5. Og vi kan utvikle et Norge som er mer solidarisk både innad og utad.

De fire siste kan kombineres. De er forenlige med hverandre. Og de er alle uforenlig med det første alternativet.

www.neitileu.no

